

УДК 677.072.6

АВТОМАТИЗОВАНА ПОБУДОВА МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ НА ОСНОВІ ПОВНОГО ФАКТОРНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

В.Г. Резанова, к.т.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

І.Р. Сергієнко, студент

Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: програмне забезпечення, математична модель, повний факторний експеримент

У наш час розвиток техніки та технологій, суцільна інформатизація та комп'ютеризація, процеси глобалізації та інтеграція України у світовий простір ставлять високі вимоги до наукових досліджень та використання комп'ютерних технологій. Сучасність вимагає розробки дійових механізмів і підходів, впровадженням нових технологій і активізації маркетингової роботи, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність продукції на споживчому ринку [1-4].

Наукові дослідження часто здійснюється експериментальним шляхом, теоретичні методи використовуються суттєво менше. Але математичне моделювання технологічних процесів є важливим з точки зору можливості отримання теоретично обґрунтованих практичних результатів.

Побудову математичної моделі для проведення подальших наукових досліджень можна здійснити, застосувавши теорію планування експерименту [5]. Нехай проводяться деякі експериментальні дослідження. Кожне з різних значень, які приймає змінна X_i в досліді, - це рівні цієї змінної. Експеримент, в якому рівні кожного фактора комбінуються з усіма рівнями інших факторів, - повний факторний експеримент (ПФЕ).

Розглянемо функцію відгуку $\eta = f(X_1, X_2, \dots, X_k)$. Нехай число різних значень, які може приймати змінна X_i ($i = 1, 2, \dots, k$) у всіх дослідіах, дорівнює двом, тобто $S_i = 2$. Позначимо їх X_{i1} та X_{i2} .

Введемо кодовані змінні: $x_i = \frac{X_i - X_i^0}{S_i}$, $i = 1, 2, \dots, k$, де $X_i^0 = \frac{X_{i1} + X_{i2}}{2}$

$i = 1, 2, \dots, k$; $S_i = \frac{X_{i2} - X_{i1}}{2}$ $i = 1, 2, \dots, k$. Очевидно, що кодована змінна

x_i ($i = 1, 2, \dots, k$) в кожному досліді може приймати значення 1 або -1. Розглянемо випадок, коли в виразі (14.1) число незалежних змінних $k = 2$, тобто $\eta = f(x_1, x_2)$.

Всі можливі комбінації рівней змінних x_1 і x_2 в ПФЕ 2^2 представлені в таблиці 1:

Таблиця 1 – План ПФЕ 2²

Номер досліджу	Матриця незалежних змінних				Варіант досліджень	Спостереження
	x ₀	x ₁	x ₂	x ₁ x ₂		
1	1	-1	-1	1	(1)	Y ₁
2	1	1	-1	-1	a	Y ₂
3	1	-1	1	-1	b	Y ₃
4	1	1	1	1	ab	Y ₄

Аналогічно можемо застосувати ПФЕ 2³. В цьому випадку:
 $\eta = f(x_1, x_2, x_3)$.

Функцію відгуку можна шукати, зокрема, у вигляді
$$\eta = \beta_0 + \sum_{1 \leq i \leq 3} \beta_i x_i + \sum_{1 \leq i < j \leq 3} \beta_{ij} x_i x_j + \beta_{123} x_1 x_2 x_3 \quad (1)$$

Коефіцієнти (1) знаходяться за методом найменших квадратів. Нехай X – матриця плану; Y – вектор-стовпчик значень залежної змінної, що спостерігаються у певних точках плану; b – вектор-стовпчик невідомих коефіцієнтів. Тоді, згідно з МНК: $b = (X'X)^{-1} X'Y$. Знайдені коефіцієнти – компоненти вектора b – вказують на силу впливу окремих чинників на результат. Програмно побудовану модель можна використовувати для подальших наукових досліджень.

Розробка програмного забезпечення [6] дозволить раціоналізувати роботу дослідника. З'явиться можливість без проведення громіздких ручних розрахунків будувати різні моделі і порівнювати їх. В кінцевому рахунку – застосування математичних та інформаційних методів відкриває можливості для подальших наукових досліджень та отримання важливих практичних результатів.

Список використаних джерел

1. Резанова В.Г., Резанова Н.М. Програмне забезпечення для дослідження полімерних систем. Монографія. – К.: АртЕк, 2020. – 358 с.
2. Резанова В.Г., Резанова Н.М. Програмне забезпечення для оптимізації складу багатокомпонентних сумішей. Монографія.- К.:АртЕк. - 2022. 315 с.
3. V. G. Rezanova, N. M. Rezanova CNT-filled polypropylene/plasticized polyvinyl alcohol mixtures: rheology, morphology, and properties of composite threads // Наносистеми, наноматеріали, нанотехнології. – 2023. – Т. 21, Вип. 2. – С. 349-361.
4. Rezanova N.M., Rezanova V.G., Plavan V.P., Viltsaniuk O.O. The influence of nano-additives on the formation of matrix-fibrillar structure in the polymer mixture melts and on the properties of complex threads // Vlákna a textil (Bratislava, Slovak Republic) - №2, 2017. - p. 37-42
5. Нечаєв В.П., Берідзе Т.М., Кононенко В.В., Рябушенко Н.В., Брадул О.М. Теорія планування експерименту. - К.: Кондор, 2005. – 232 с.
6. Stroustrup B. Programming: Principles and Practice Using C++ (2nd Edition). Addison-Wesley Professional, 2014. – 1312 p.